

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ЕТИКА И ПРАВО – X КЛАС, ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ПОДГОТОВКА

I. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ.

Хорарниум: 54 учебни часа.

Предметите от цикъл *Философия (Психология и логика, Етика и право, Философия)* целят да ориентират ученика в отношенията му към себе си, към другите и към света, и съдействат за неговото самоопределяне като автономна личност и свободен гражданин.

Като част от задължителната подготовка и в рамките на предметния цикъл, обучението по *Етика и право* е насочено главно към нравственото самоопределяне на учениците, към развитие на уменията за автономен и отговорен морален избор. То изгражда и основите на тяхната гражданска култура, като ги запознава с неотменимите човешки права, с ценностите на демокрацията и с начините за ефективно социално участие в гражданския живот. Обучението по програмата се основава както на постиженията на учениците, получени в резултат на задължителната подготовка по *Психология и логика* в IX клас, така и на техния личен опит. В същото време, обучението по *Етика и право* подготвя въвеждането на предмета *Философия* в XI клас като завършваща част на предметния цикъл.

Извън предметния цикъл и по отношение на другите предмети от общообразователната подготовка, обучението по *Етика и право* допринася за развитие на хуманитарната образованост на учениците. То е в тясна връзка най-вече с обучението по *История и цивилизация, География и икономика, Български език и литература, Изобразително изкуство и Музика*.

Учебната програма има две части – етика и право.

Първата част (*Етика*) е свързана с постигане на стандартите от първо равнище на ядрото *Свобода и отговорност* от Държавните образователни изисквания за учебно съдържание по *Философия*. Обучението по тази част от програмата има отношение и към следните стандарти за учебно съдържание по гражданско образование: 1. Обяснява ролята на езика, религията и традициите за социална обвързаност и различия в обществото; 2. Ориентира се в източниците на противоречия между отделни етнически и религиозни общности.

Втората част (*Право*) е свързана с постигане на стандартите от първо равнище на ядрото *Свобода и законност* от държавните образователни изисквания за учебно съдържание по *Философия*. Обучението по право се осъществява предимно в контекста на проблема за свободата и моралните ценности.

Доколкото основа на гражданското образование е най-вече правната и политическата култура, обучението по програмата е пряко свързано и със следните стандарти за учебно съдържание по гражданско образование: 1. Проследява възникването и разви-

тното на идеята за демокрация; 2. Анализира характеристиките на правовата държава; 3. Обяснява механизмите на властта: структурата и функциите на държавните и общоевропейските институции; 4. Осъзнава смисъла и значението на разделението на властите и взаимодействието между тях; 5. Познава и може да участва във форми на граждански контрол върху държавните институции; 6. Изказва аргументирани оценки по граждански и политически аспекти на социалния живот; 7. Познава идеята за „гражданин на света“; 8. Обосновава идеята за мира като условие за развитие на цивилизацията, както и с всички стандарти от ядрото *Гражданин, права и отговорности*.

II. ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО.

Общите цели на обучението по предмета *Етика и право* са:

1. Да се стимулира моралното развитие на учениците чрез изясняване на основни нравствени ценности и развитие на уменията за автономен морален избор.
2. Да подготвя учениците за свободно и отговорно поведение в съвременния социален живот, с респект към основните човешки права, към ценностите и нормите на демократичното право.
3. Да създава условия за прилагане на знанията по етика и право в анализ и решаване на конкретни практически проблеми.
4. Да утвърждава културата на толерантност, сътрудничество и ненасилне.

Част първа - ЕТИКА

Ядра на учебно съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни понятия	Контекст и дейности	Междупредметни връзки
<p>Ядро: Свобода и отговорност</p> <p>Първо равнище</p>	<p>Стандарт № 1. Разбира спецификата на етическото отношение, начините за създаването и удържането му; обяснява и уважава негови културни, религиозни и национални особености.</p> <p>1.1. Разглежда морала и моралните феномени като устойчиви и относително постоянни регулатори на съвместния живот на хората.</p> <p>1.2. Обяснява ролята на традицията, обичая и поведенческия навик в човешките отношения.</p> <p>1.3. Описва ролята на религиозните традиции за произхода и развитието на морала.</p> <p>1.4. Познава и уважава морални ценности на различни общности и традиции.</p> <p>Стандарт № 2. Познава алтернативни подходи към основни морални ценности (свобода, щастие, смисъл на живота) и разбира тяхната роля за самоопределянето и моралното поведение.</p> <p>2.1. Формулира поне два противоположни възгледа за свободата, щастието и смисъла на живота.</p> <p>2.2. Може да използва тези знания и възгледи при анализ на текстове и на конкретни морални ситуации.</p> <p>Стандарт № 3. Разбира значимостта на любовта и сексуалността.</p> <p>3.1. Съвързва любовта и приятелството с естествената потребност на човека от близост с другия.</p> <p>3.2. Оценява различни гледни точки и изразява своя позиция спрямо любовта, брака, семейството.</p> <p>Стандарт № 4. Може да прилага основни етически правила в анализ на междуличностни отношения и конфликти.</p> <p>4.1. Познава основни морални максими и оценява приложимостта им в личния си опит.</p> <p>4.2. Прилага морални термини при анализ на конкретни житейски ситуации.</p>	<p>Тема 1. Морал и етика .</p> <p>1.1. Разграничава равнищата на всекидневна и научна употреба на понятията: етос/нрав/характер; морал/етика.</p> <p>1.2. Разглежда морала и моралните феномени като устойчиви и относително постоянни регулатори на съвместния живот на хората.</p> <p>1.3. Обяснява отношението морално/неморално чрез универсалната спозиция добро/зло, характерна за всички културни традиции.</p> <p>1.4. Описва основни сфери на приложната етика (биоетика, медицинска етика, професионална етика).</p> <p>Тема 2. Историческо и културно многообразие на морала.</p> <p>2.1. Познава и използва при анализ поне два различни/алтернативни възгледа за следните морални феномени: - добродетели и пороци (Аристотел и Ницше); - щастие и аскетизъм (Епикур и Марк Аврелий); - свобода и избор (Сенека и Сартр); - смисъл на живота (Камю и Франкъл).</p> <p>2.2. Описва и оценява ролята на основни етически норми в трите световни религии (християнство, ислям, будизъм).</p> <p>2.3. Познава и уважава морални ценности на различни етнически, традиционни общности.</p> <p>Тема 3. Етика на желанието .</p> <p>3.1. Разбира моралните измерения на общуването като приятелство.(Епикур).</p> <p>3.2. Ориентира се в отношенията на желанието към дълга и на любовта към брака.</p> <p>3.4. При анализ на конкретни ситуации посочва и определя характерни черти на семейния морал.</p> <p>Тема 4. Етически феномени, регулиращи</p>	<p>Етос/Нрави, Морал/Етика, Добро/Зло, Ценности/Норми ,</p> <p>Свобода/Избор, Щастие, Добродетел/Порок, Удоволствие, Страдание/Състрадание, Аскетизъм, Евдемонизъм, Екзистенциализъм ,</p> <p>Ерос/Еротично, Любов/Омраза, Приятелство, Семеен морал ,</p>	<p>На учениците трябва да се даде възможност да: - Анализират автентични текстове и документи. - Защитават и опровергават различни гледни точки по значими проблеми на моралната практика; - Анализират съвременното изкуство /кино, театър, музика/ от гледна точка на етиката; - Използват различни източници на информация; - Решават морални и правни казуси; - Проявяват лични и обосновани позиции спрямо предложения учебен материал; - Пишат философски есета.</p>	<p>Психология и логика: - Прилага идеите на Е. Фром и Л. Колбелг при осмисляне на етически проблеми, - Използва знанията си за основни правила в междуличностните отношения, - Развива уменията си за формулиране на тези и аргументи</p> <p>Литература, История и цивилизация: - Прилага наученото по етика при характеризиране на литературни герои, исторически личности и събития.</p> <p>География и икономика.</p>

	<p>Стандарт № 5. Умее да анализира основите на собствения си морален опит, да прави автономен и отговорен морален избор.</p> <p>5.1. Определя ценностни конфликти при анализ на морални дилеми.</p> <p>5.2. Умее да предвижда последици от конкретен морален избор.</p> <p>5.3. Различава нивата на морално развитие.</p>	<p>междоличностни отношения .</p> <p>4.1. При анализ на морални ситуации и дилеми различава и определя прояви на срам, съвест, достойнство, чест, справедливост.</p> <p>4.2. Оценява ролята на светския морал и етика във всекидневните отношения и постъпки.</p> <p>Тема 5. Моралната свобода.</p> <p>5.1. Обяснява връзката свобода-отговорност /Ерих Фром и <i>Бягство от свободата</i>/ или дълг-свобода /категоричният императив на Кант/.</p> <p>5.2. Различава нивата на морално развитие чрез водещите мотиви на морален избор (П. Колберг).</p> <p>5.3. Разглежда отношението свобода-отговорност както в поведението на хората (хуманизъм, толерантност), така и в ситуации на личен избор.</p>	<p>Съвест/Чест, Достойнство, Справедливост, Етикеция ,</p> <p>Отговорност , Дълг, Хуманизъм, Толерантност .</p>		<p>Природни науки, Професионално образование :</p> <p>- Обвързва знанията си за приложните аспекти на етиката /екоетика, бисетика, професионална етика/ с обучението по тези предмети и области.</p> <p>Изкуства:</p> <p>- Прилага наученото по етика при анализ на художествени проблеми и явления.</p>
--	--	---	---	--	--

Част втора – ПРАВУ

Ядро на учебно съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни понятия	Контекст и дейности	Междупредметни връзки
<p>Ядро: Свобода и законност</p> <p>Първо равнище</p>	<p>Стандарт № 1. Разбира легитимността на властта, законите, държавата и ролята им за социалното общуване.</p> <p>1.1. Осъзнава връзката между легитимност и законност.</p> <p>1.2. Разглежда легитимността на институциите като основа на легитимността на политическата власт.</p> <p>1.3. Разбира значението на държавата и правото за сигурността и справедливостта в социалното общуване.</p> <p>Стандарт № 2. Разбира идеята за демокрация, характера на правната държава и ролята на медиите в обществения живот.</p> <p>2.1. Разглежда демокрацията като власт на мнозинството при гарантирано всеобщо изборително право.</p> <p>2.2. Разбира идеята за правова държава като реализация на принципа за върховенство на закона.</p> <p>2.3. Осъзнава ролята на медиите като съвременен коректив на властта.</p> <p>Стандарт № 3. Познава основните човешки права и свободи и разпознава случаи на тяхното нарушаване.</p> <p>3.1. Осъзнава връзката между човешкото достойнство и основните човешки права (като основен механизъм за неговата закрила).</p> <p>3.2. Познава конституционната уредба на основните човешки права и разпознава случаи на тяхното нарушаване.</p> <p>3.3. Умее да разграничава нарушаване и ограничаване на човешките права при анализ на правни казуси.</p> <p>Стандарт № 4. Анализира връзката между права и задължения като се позовава на основни документи за правата на човека.</p> <p>4.1. Умее да използва основни документи за правата на човека при защита на конкретни права.</p>	<p>Тема 1. Въведение в правото. Възникване и същност на правото.</p> <p>1.1. Разбира нуждата от правна регулация на социалните отношения.</p> <p>1.2. Умее да различава морални и правни норми.</p> <p>1.3. Ориентира се в отношенията между държава, право и власт.</p> <p>1.4. Посочва основни източници на правото.</p> <p>Тема 2. Човешки права и гражданско общество .</p> <p>2.1. Познава конституционната уредба на основните човешки права и различава случая на тяхното нарушаване.</p> <p>2.2. Осъзнава важността на правата на детето за свободно и достойно развитие <i>/Конвенция за правата на детето/</i>.</p> <p>2.3. Познава и умее да използва средства за защита на човешките права, отразени във <i>Всеобщата декларация за правата на човека</i>.</p> <p>2.4. Разбира значението на гражданското общество за защита и реализация на човешките права.</p> <p>2.5. Знае как се създават и функционират гражданските организации.</p> <p>Тема 3. Държавата .</p> <p>3.1. Познава идейните основи на различни типове държавност.</p> <p>3.2. Разбира значението на разделението на властите и върховенството на закона за</p>	<p>Политика/Право, Власт/Закон, Обичай/Норма,</p> <p>Човешки права, Гражданин, Гражданско общество,</p> <p>Собственост, Договор,</p> <p>Държава, Конституция,</p> <p>Парламент,</p>	<p>На учениците трябва да се даде възможност да:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Работят с автентични текстове и документи . 2. Решават правни казуси . 3. Участват в дискусии по актуални събития като ги анализират от правна гледна точка. 4. Работят в група . 5. Аргументират лична позиция (устно и писмено). 	<p>Връзки със знанията от прогимназиалния етап относно:</p> <p>1. Конституцията и разделението на властите /история и цивилизация/ ;</p> <p>2. Толерантността /история и цивилизация, география и икономика/ ,</p> <p>В гимназиалния етап:</p> <p>1. Използват наученото в часовете по Етика за осмисляне на ценностните основания на правото /свободата, справедливостта, равенството/.</p> <p>2. Правят връзки със знанията по Психология и логика при анализ и аргументиране</p>

	<p>4.2. Прави връзка между защитата на лични права и изпълнението на задължения към другите.</p> <p>4.3. Познава дейността на основни международни организации за защита на човешките права и на мира.</p> <p>Стандарт № 5. Разбира идеята за гражданското общество и начините на функционирането му.</p> <p>5.1. Разбира гражданското общество като свободно самоорганизиране и саморегулиране на обществото, като посредник между гражданина и държавата.</p> <p>5.2. Разглежда прехвърлянето на функции от държавата към гражданското общество като тенденция в неговото развитие.</p> <p>5.2. Дава примери за влиянието на граждански организации върху социалните процеси в държавата.</p> <p>Стандарт № 6. Има готовност за защита на правата си и осъзнава ролята на гражданското участие в социалния живот.</p> <p>6.1. Осъзнава гражданската апатия като източник на социални проблеми ,</p> <p>6.2. Обяснява връзката между стремежа към собствено благополучие и необходимостта от компетентно участие в гражданския живот.</p>	<p>функционирането на правовата държава.</p> <p>3.3. Запознат е с изборителните си права и с механизмите за избор на централна и местна власт.</p> <p>3.4. Описва същностни характеристики на авторитарната и демократичната държава.</p> <p>3.5. Познава основни нарушения на правните норми и техните санкции; разбира смисъла на престъплението и наказанието.</p> <p>Тема 4. Международен правов ред .</p> <p>4.1. Познава идеите, довели до възникването на международния правов ред.</p> <p>4.2. Разбира съотношението между международни и национални правни норми.</p> <p>4.3. Познава основни международни правни институции и организации (ООН, Международен съд в Хага, Европейски съд, Хелзинкски комитет за защита правата на човека).</p>	<p>Правителство , Съд ,</p> <p>Престъпление/ Наказание,</p> <p>Демокрация , Авторитаризъм ,</p> <p>Суверенитет, Война/Мир .</p>		<p>на различни гледни точки по правни решения и казуси.</p> <p>3. Използват частнонаучните знания от История и цивилизация, География и икономика за философско осмисляне на идеите за демокрация, правова държава, гражданин на света, права на човека и гражданско общество.</p>
--	--	--	---	--	---

V. СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ НА ОЦЕНЯВАНЕ.

1. В съответствие с определените в учебното съдържание контекст и дейности, в които учениците трябва да бъдат включвани, крайната оценка на техните постижения се формира по следния начин:

около 1/3 – от устни отговори и участия в дискусии,

около 1/3 – от есета или писмени отговори на въпроси и задачи,

около 1/3 – от самостоятелни (индивидуални или групови) проучвания или проекти.

2. При оценяването трябва да се търси баланс между знания и умения. Обект на оценка да бъдат не само репродуктивните знания, а и уменията – интелектуални и практически. За тази цел учителят трябва да използва разнообразни по характер и степен на трудност въпроси и задачи.

3. Във връзка с отношенията (ценностни ориентации и нагласи) оценяването не бива да се превръща в инструмент за идеологизация и ограничаване на личната свобода на ученика. Обект на оценка тук е не конкретният личен избор на ученика, а главно способността му да прилага наученото при анализ на ценностни конфликти, както и уменията да прави автономен и отговорен избор. Поставянето на ученика в конкретни практически ситуации, включването му в дискусии и други форми на групова работа създава условия за непреднамерена изява на ценностните нагласи. Това дава възможност за наблюдение и оценка на уменията на ученика за толерантно, отговорно и доброжелателно отношение към различни възгледи и позиции.

4. Оценяването на писмените отговори на въпроси, задачи и есета определя степента, в която те отговарят на следните основни показатели:

- Разбиране на темата/въпроса, на който е посветено есето.
- Познаване и анализ на философски аргументи за различни позиции по въпроса, като се разграничават предпоставки и заключения.
- Представяне на оригинална лична позиция, която е логически обоснована.
- Познаване и правилно използване на философски понятия, като се посочва смисълът, който се влага в тях и връзката им с темата/въпроса на есето.
- Езикова култура, ясна логическа структура (тези и аргументи) и спазен стандарт за оформяне на текста.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ЕТИКА И ПРАВО – X КЛАС, ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА

I. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ.

Общ хорарниум: минимум 90 учебни часа.

Учебната програма е предвидена за профилирана подготовка по предмета *Етика и право*, който е част от предметен цикъл *Философия*. Програмата обединява три относително самостоятелни модула: 1. *Приложна етика*, 2. *Социално-политическа философия и право*, 3. *Право и етика на информационното общество*. Първите два модула са задължителни за профилираната подготовка по философия. Третият модул е избираем и може да се използва, само ако са осигурени посочените към него изисквания. Всеки от трите модула може да се използва отделно от другите и при непрофилирана подготовка по философия в рамките на ЗИП.

Първи модул: ПРИЛОЖНА ЕТИКА

Хорарниум: минимум 27 учебни часа.

Обучението по *Приложна етика* разширява и задълбочава знанията и уменията на учениците, получени в резултат на задължителната подготовка по *Етика и право*. То е свързано с постигане на стандартите от второ равнище на ядрото *Свобода и отговорност* от Държавните образователни изисквания за учебно съдържание по *Философия*.

Както личи от названието, този модул има изключително практическа насоченост и се осъществява в контекста на една актуална тематика – професионална етика, биоетика, медицинска етика, политика и морал. Специално внимание е отделено на такива важни в съвременното общество теми и проблеми като: евтаназия, аборт, смъртно наказание, генетични експерименти с хора и животни, бизнес-етикет, насилие и милосърдие.

ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО:

1. Да се стимулира нравственото самопознание и самоопределяне на учениците чрез трениране на уменията за автономен морален избор.
2. Да се осъзнае универсалната приложимост на етическите знания чрез анализ на ситуации и проблеми от различни социални сфери.
3. Да се осъзнае ценността на многообразието и идеята, че тъкмо като различни, всички ние сме равни.

Втори модул: СОЦИАЛНОПОЛИТИЧЕСКА ФИЛОСОФИЯ И ПРАВО

Хорарниум: минимум 27 учебни часа.

Обучението по *Социално-политическа философия и право* разширява и задълбочава знанията и уменията на учениците, получени в резултат на задължителната подготовка по *Етика и право*. То е свързано с постигане на първите пет стандарта от второ равнище на ядрото *Свобода и законност* от Държавните образователни изисквания за учебно съдържание по *Философия*.

Модульът *Социалнополитическа философия и право* развива правната и политическата култура на учениците в посока на философско осмисляне на проблемите за справедливостта, свободата, равенството, правата на човека, собствеността, законността и демокрацията. Важни акценти в учебното съдържание са предимствата и недостатъците на законодателството в демократичните общества, сравнението между българското и европейското законодателство в сферата на правата на човека, проблемите за правата на децата, жените и малцинствата в съвременния свят. Специално внимание се отделя на уменията за участие и подкрепа на значими социални дейности.

Извън профилираното обучение по *Философия*, обучението по този модул предполага тясна връзка с обучението по *История и цивилизация*, *География и икономика*.

ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО:

1. Да се развие правната и политическата култура на учениците чрез по-задълбочен философски анализ на ценностните основания на правото, както и на основни политически идеи и модели на управление.
2. Да се изяснят по-детайлно отношенията между гражданина и държавата, между частния интерес и общото благо.
3. Да се разширят познанията на учениците за ролята на гражданското общество и да се даде възможност за прилагане на тези знания, за трениране на основни умения за социално участие и промяна.

Трети модул: ПРАВО И ЕТИКА НА ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО.

Хорарниум: минимум 36 учебни часа.

Този модул е предназначен за ученици, които имат интереси в областта на етиката и правото, и желаят да задълбочат знанията си за развитието на нормативните системи в бързо променящата се социална среда. Модульът не е задължителен за профилираната подготовка по философия.

Обучението е свързано най-вече с постигане на последния стандарт от II равнище на ядрото *Свобода и законност* от Държавните образователни изисквания за учебно съдържание по *Философия*, а именно: „Анализира правни и социални аспекти на глобализацията и на прехода към информационно общество.“ Този стандарт изисква разширяване и задълбочаване на задължителната подготовка на учениците, свързана с ролята на медиите в общественния живот, с основните човешки права и свободи, с уменията за защита на тези права и свободи съгласно нормите на демократичното право. Учебното съдържание е ориентирано към по-важните правни, морални и социални ефекти от прилагането на новите информационни технологии и глобализацията на комуникационния обмен, като представя и спецификата на нормативната уредба на информационната област.

За постигане на по-добър ефект, препоръчително е обучението по този модул да се осъществява :

- от учители, завършили успешно краткосрочен курс за следдипломна квалификация по *Право и етика на информационното общество* и притежаващи удостоверение за повишаване на квалификацията;
- от учители с компютърна грамотност и умения за работа в Интернет;
- в училища, които могат да осигурят на учениците и учителите база и условия за работа в Интернет;

- в синхрон с обучението по информационни технологии (модулите за Интернет).

ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО:

Новите информационни технологии навлизат във всички сфери на обществения живот. Този процес има положителни и отрицателни страни, които трябва да се познават. Тъй като учениците от средното училище са сред най-активните потребители на услугите в Интернет с обучението по тази програма се цели учениците:

1. Да разширят и конкретизират знанията си за действието на нормативните социални регулатори (в България, Европа и света) в една от най-динамичните сфери – информационната;

2. Да се запознаят с правата, които притежават като граждани и като потребители, както и със задълженията, които имат към останалите участници в комуникационния обмен;

3. Да осъзнаят рисковете от нарушаване на личната неприкосновеност, както и ограниченията при работа с лични данни в мрежата;

4. Да се подготвят и мотивират за компетентно и отговорно поведение в мрежата.

Модул I. ПРИЛОЖНА ЕТИКА

Ядра на учебно съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни понятия	Контекст и дейности	Междупредметни връзки
<p>Ядро № Свобода и отговорност</p> <p>Второ равнище</p> <p>Модул I</p> <p>ПРИЛОЖНА ЕТИКА</p>	<p>Стандарт 1. Разпознава и анализира ценностните основания и моралните последици на човешкото поведение в различни социални сфери.</p> <p>1.1. Познава основанията на различни позиции по проблеми, свързани с екоетика, биоетика, медицинска етика, професионална етика.</p> <p>1.2. Оценява позиции и постъпки на литературни герои и исторически личности, както от гледна точка на моралните мотиви, така и на последиците.</p> <p>1.3. Разбира универсалния характер на морала като аспект на човешкото поведение във всяка културна сфера.</p> <p>Стандарт 2. Различава етическите и правните основания на човешкото поведение.</p> <p>2.1. Разбира ограничената възможност на морала да бъде единствен регулатор на социалната практика.</p> <p>2.2. Различава морални мотиви и правни основания в поведението на хората.</p> <p>Стандарт 3. Оценява моралните измерения на правни и политически решения.</p> <p>3.1. Оценява моралните ефекти от дейността на исторически личности в политиката.</p> <p>3.2. Установява и дава примери за съответствие или противоречие между морални ценности и правни норми.</p> <p>Стандарт 4. Проявява толерантност и уважение към многообразието от ценностни позиции като разбира тяхната културна и национална обусловеност.</p> <p>4.1. Разбира и оценява многообразието на ценностни позиции като израз на свободата и уникалността на човека.</p> <p>4.2. Разглежда литературата и изкуството /кино, музика, театър/ като израз и взаимодействие на различни ценностни позиции със своя културна и национална обусловеност.</p> <p>4.3. Разглежда отношението "многообразие - идентичност" в контекста на свободата, справедливостта и правото на културно самоопределяне.</p> <p>4.4. Обсъжда проблеми, свързани с насилие и дискриминация към групи и общности в неравностойно положение.</p>	<p>Тема 1. Екологична етика</p> <p>1.1. Определя различие в отношенията етика/екология, етос/природа.</p> <p>1.2. Разбира екосферата като поле на необходима морална грижа и социална защита.</p> <p>Тема 2. Професионален морал и професионална етика</p> <p>2.1. Разграничава професионализма от призванието и моралната отговорност в дадена професионална област.</p> <p>2.2. Разглежда някои професии (напр. адвокат, учител, журналист,) през призмата на отношението професионален дълг-социално призвание.</p> <p>2.3. Познава основни правила на бизнесетиката.</p> <p>Тема 3. Биоетика и медицинска етика</p> <p>3.1. Ориентира се в дискусиите "за" и "против" аборта, евтаназията, клонирането и др.</p> <p>3.2. Формулира и аргументира лична позиция по разглежданите проблеми.</p> <p>Тема 4. Политика, право и морал.</p> <p>4.1. Разбира политическата етика като балансирана игра на конкретни, социално значими интереси; разглежда прояви на корист и корупция като нарушаване на баланса частно-общо в името на частното.</p> <p>4.2. Разглежда политическия морал и етика като професионална етика с висок коефициент на отговорност в социалното управление.</p> <p>4.3. Различава морални мотиви и правни основания в поведението на хората.</p> <p>4.4. Установява и дава примери за съответствие или противоречие между морални ценности и правни норми; ориентира се в аргументите "за" и "против" смъртното наказание.</p> <p>Тема 5. Многообразие и търпимост.</p> <p>5.1. Разбира смисъла на многообразието от ценностни позиции и оценява търпимостта като морално условие и израз на свободата.</p> <p>5.2. Разглежда литературата и изкуството /кино, театър, музика/ като израз и взаимодействие на</p>	<p>Отговорност пред поколенията, Защита на живота,</p> <p>Призвение, Професия, Професионален дълг, Бизнесетика, Лоялност,</p> <p>Евтаназия, Аборт, Клониране,</p> <p>Справедливост, Равенство,</p> <p>Свобода/Търпимост, Насилие/Ненасилие,</p>	<p>На учениците трябва да се даде възможност да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Анализират автентични текстове и документи - Защитават и опровергават различни гледни точки по значими проблеми на моралната практика. - Анализират съвременното изкуство /кино, театър, музика/ от гледна точка на етиката. - Използват различни източници на информация. - Решават морални и правни казуси - Проявяват лични и обосновани позиции спрямо предлагания учебен материал - Пишат философски есета по етически проблеми. 	<p>Психология и логика</p> <ul style="list-style-type: none"> - Прилага идеите на Е. Фром и Л. Колбелг при осмисляне на етически проблеми. - Използва знанията си за основни правила в междумличностни отношения. - Развива уменията си за формулиране на тези и аргументи <p>Литература, История и цивилизация</p> <ul style="list-style-type: none"> - Прилага наученото при характеризиране на литературни герои, исторически личности и събития. <p>География и икономика, Природни науки, Професионално образование</p> <ul style="list-style-type: none"> - Обсъжда знанията си за приложните аспекти на етиката /екоетика, биоетика, професионална етика/ с

		<p>различни ценностни позиции със своя културна и национална обусловеност.</p> <p>5.3. Разглежда отношението "многообразие-идентичност" в контекста на свободата, справедливостта и правото на културно самоопределяне.</p> <p>5.4. Обсъжда проблемите, свързани с насилие и дискриминация към групи и общности в неравностойно положение.</p>			<p>обучението по тези предмети и направления.</p> <p>Изкуства :</p> <ul style="list-style-type: none">- Прилага наученото по етика при анализ на художествени проблеми и явления.
--	--	--	--	--	---

Модул II. СОЦИАЛНОПОЛИТИЧЕСКА ФИЛОСОФИЯ И ПРАВО

Ядра на учебно съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни понятия	Контекст и дейности	Междупредметни връзки
<p>Ядро: Свобода и законност</p> <p>Второ равнище</p> <p>Модул II СОЦИАЛНО-ПОЛИТИЧЕСКА ФИЛОСОФИЯ И ПРАВО</p>	<p>Стандарт № 1. Познава ролята на държавното управление и финансирането му чрез данъци</p> <p>1.1. Разбира системата от данъци като специфична взаимовръзка между държавата и гражданско общество.</p> <p>1.2. Осъзнава връзката между данъчна политика и социална справедливост.</p> <p>1.3. Познава основните данъчни институции.</p> <p>Стандарт 2. Познава ролята на гражданското общество за създаването на законите и тяхната промяна.</p> <p>2.1. Познава същността на партиите и другите политически организации и механизмите на тяхното създаване.</p> <p>2.2. Знае как гражданското общество може да влияе на законодателния процес.</p> <p>2.3. Описва механизми за участие на граждански организации във властта и управлението.</p> <p>Стандарт 3. Сравнява правата си на гражданин в Република България и в Европа и начините за отстаиването им</p> <p>3.1. Различава национално и европейско гражданство и познава специфичните права на европейското гражданство.</p> <p>3.2. Запознат е с национални и европейски институции и организации, от които може да получава помощ при защита на своите права.</p> <p>3.3. Обяснява актуални проблеми, свързани със защита на етнически, религиозни и малцинствени права в България.</p>	<p>Тема 1. Данъци и държавно управление.</p> <p>1.1. Умее да се ориентира в данъчните отношения между индивида, общината и централната данъчна администрация.</p> <p>1.2. Знае как да попълва данъчна декларация.</p> <p>1.3. Знае как граждански организации могат да упражняват контрол върху държавната администрация.</p> <p>Тема 2. Политически субекти и политически живот.</p> <p>2.1. Различава политически и неполитически организации.</p> <p>2.2. Умее критически да се отнася към проявите на политическа пропаганда.</p> <p>2.3. Оценява влиянието на граждански организации върху политическия живот.</p> <p>Тема 3. Право на ЕС.</p> <p>3.1. Разглежда целите и принципите на ЕС като реализация на идеите за мир, свобода, справедливост и солидарност.</p> <p>3.2. Познава основните институции и основните източници на правото на ЕС</p> <p>3.3. Разбира необходимостта от хармонизиране на законодателството на България с това на ЕС.</p> <p>Тема 4. Защита на социални, етнически и малцинствени права</p> <p>4.1. Прави разлика между социални групи и социални слоеве. Запознат е с теориите за класите и елита.</p> <p>4.2. Разбира същността на социалните</p>	<p>Данъци</p> <p>Държавна администрация</p> <p>Политическа партия</p> <p>Изборна кампания</p> <p>Лоби/Лобиране</p> <p>Гражданско неподчинение</p> <p>Европейски съюз</p> <p>Европейски парламент</p> <p>Съвет на ЕС</p> <p>Европейска комисия</p> <p>Европейски съд</p> <p>Социална стратификация</p> <p>Социален слой</p> <p>Елит</p>	<p>На учениците трябва да се даде възможност да:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Работят с автентични текстове и документи 2. Решават правни казуси 3. Участват в дискусии по актуални събития като ги анализират от правна гледна точка. 4. Работят в група 5. Аргументират лична позиция (устно и писмено). 	<p>1. Използват наученото в часовете по Етика за осмисляне на ценностните основания на правото.</p> <p>2. Правят връзки със знанията по Психология и логика при анализ и аргументиране на различни гледни точки по правни решения и казуси.</p> <p>3. Използват частнонаучните знания от История и цивилизация, География и икономика при: - философско осмисляне на идеите за обединение на Европа и за общо европейско</p>

	<p>Стандарт № 4. Обяснява връзката между идеите за свобода, човешки права и граждански права.</p> <p>4.1. Ориентира се в социалната структура на обществото.</p> <p>4.2. Свързва идеите за мир, свобода, справедливост и солидарност със защитата на основните права и свободи на човека.</p> <p>Стандарт № 5. Съзнава предимствата и недостатъците на законодателството в демократичните общества.</p> <p>5.1. Ориентира се в проблемите на човешките права (религиозни, малцинствени, социални и др.) в модерните демокрации.</p> <p>5.2. Умее да защитава своя позиция при сравняване на различна степен на защитеност на човешките права в модерните демокрации.</p> <p>5.3. Свързва процесите на глобализация с необходимостта от международен правен ред.</p>	<p>права и начините за тяхна защита.</p> <p>4.3. Ориентира се в дискусии по актуални проблеми, свързани със защита на етнически, религиозни и малцинствени права в България и света.</p> <p>Тема 5. Социален и политически контекст на правните проблеми в модерни демокрации.</p> <p>5.1. Умее да дава примери за защита на социални, религиозни и малцинствени права в държави със социална и с либерална ориентация.</p> <p>5.2. Умее да защитава своя позиция при сравняване на различна степен на защитеност на човешките права в модерните демокрации.</p>	<p>Социалдемократия. Либерализъм.</p>		<p>право;</p> <ul style="list-style-type: none"> - осъзнаване на същността на социалните права и на тяхната защита; - усвояване на умения ориентирани в съвременния политически и икономически живот.
--	---	---	---	--	---

Модул III. ПРАВО И ЕТИКА НА ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

III. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ		IV. УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ (ТЕМИ, ПОНЯТИЯ, КОНТЕКСТ И ДЕЙНОСТИ, МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ)			
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни понятия	Контекст и дейности	Междупредметни връзки
1	2	3	4	5	6
<p>Ядро: СВОБОДА И ЗАКОННОСТ</p> <p>Второ равнище</p> <p>Модул III ПРАВО И ЕТИКА НА ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО</p>	<p>Стандарт: Анализира правни и социални аспекти на глобализацията и на прехода към информационно общество.</p> <p>1. Познават основните нормативни регулатори в информационната среда, както и техните основания.</p> <p>2. Разбират своите права и задължения като участници в комуникационния обмен; уважават правата на другите потребители и осъзнават последиците от тяхното незачитане.</p> <p>3. Могат да прилагат основните принципи и механизми за безопасно поведение в мрежата от гледна точка на личната си неприкосновеност и безопасност.</p> <p>4. Могат да мислят интердисциплинарно,</p>	<p>Тема 1. Информационното общество – общество за всички.</p> <p>1. Познават основни актове на Европейския съюз за преход към информационното общество, както и приоритетите в Националната стратегия на България за преход към информационното общество.</p> <p>2. Познават конституционната уредба на информационните права и механизмите за тяхното гарантиране.</p> <p>3. Анализират глобализацията на информационните процеси и осъзнават необходимостта от споделяне на общи ценности и норми в съответствие с основните човешки права и свободи.</p> <p>Тема 2. Обща правна уредба на Интернет.</p> <p>1. Анализират социалните ефекти и значението на Интернет.</p> <p>2. Ориентират се в противоречието между правото на информация и свободата на словото, от една страна и личната неприкосновеност и правото на анонимност, от друга; могат да посочат по-важните аргументи "за" и "против" цензурата в Интернет.</p> <p>3. Познават най-често срещаните компютърни престъпления и правните механизми за тяхното санкциониране; могат да опишат дейността на поне една неправителствена</p>	<ul style="list-style-type: none"> • информационно общество, • комуникации, • информационни технологии, • цензура, • лична неприкосновеност, • криптография, • електронна търговия, • интелектуална собственост. 	<p>На учениците трябва да се даде възможност да:</p> <p>1. Работят в Интернет и да правят самостоятелни проучвания /индивидуални или групови/ по избран от тях проблем, свързан с тематиката на учебната програма.</p> <p>2. Организират и да участват в дискусии или конкурси по проблемите на правната уредба в Интернет. Такава дейност може да се организира както по време на часовете, така и на училищно, регионално или</p>	<p>Обучението по тази програма дава възможности за осъществяване на връзки с обучението по информационни технологии /модулите за Интернет/ и чужд език.</p>

	<p>доколкото ефективното използване на новите технологии изисква знания и умения от различни учебни предмети.</p> <p>5. Могат да общуват в един свят без национални граници, но с единни демократични ценности.</p>	<p>организация, свързана със защита на децата в Интернет.</p> <p>4. Могат да анализират казуси и факти, свързани с кражбата на информация, злоупотребите с електронна поща, порнографията, расизма и нетолерантността в Интернет, като използват знанията си за правната уредба в тази област.</p> <p>5. Свързват правата си със задължения и разбират необходимостта от отговорно поведение/ползване на мрежата; знаят как да защитават правата си и уважават правата на другите потребители.</p> <p>Тема 3. Правни аспекти на интелектуалната собственост и на електронната икономика.</p> <p>1. Анализират необходимостта от развитието на електронната търговия и основите на правното регулиране в тази област.</p> <p>2. Разбират основните проблеми на интелектуалната собственост като вид собственост и зачитат авторските права; ориентират се в проблемите, свързани със защита на авторски права, имена на домейни и на търговски марки в Интернет.</p>		<p>национално равнище.</p> <p>3. Работят с български и чужди текстове от нормативни актове по разглежданите теми.</p> <p>4. Търсят, подбират и анализират конкретни факти и практически ситуации, като използват знанията си по етика и право, информационни технологии и чужд език.</p>	
--	---	--	--	--	--

V. СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ НА ОЦЕНЯВАНЕ.

1. В съответствие с определените в учебното съдържание контекст и дейности, в които учениците трябва да бъдат включвани, крайната оценка на техните постижения се формира по следния начин:

около 1/3 – от устни отговори и участия в дискусии,

около 1/3 – от есета или писмени отговори на въпроси и задачи,

около 1/3 – от самостоятелни (индивидуални или групови) проучвания или проекти.

2. При оценяването трябва да се търси баланс между знания и умения. Обект на оценка да бъдат не само репродуктивните знания, а и уменията – интелектуални и практически. За тази цел учителят трябва да използва разнообразни по характер и степен на трудност въпроси и задачи.

3. Във връзка с отношенията (ценностни ориентации и нагласи) оценяването не бива да се превръща в инструмент за идеологизация и ограничаване на личната свобода на ученика. Обект на оценка тук е не конкретният личен избор на ученика, а главно способността му да прилага наученото при анализ на ценностни конфликти, както и уменията да прави автономен и отговорен избор. Поставянето на ученика в конкретни практически ситуации, включването му в дискусии и други форми на групова работа създава условия за непреднамерена изява на ценностните нагласи. Това дава възможност за наблюдение и оценка на уменията на ученика за толерантно, отговорно и доброжелателно отношение към различни възгледи и позиции.

4. Оценяването на писмените отговори на въпроси, задачи и есета определя степенята, в която те отговарят на следните основни показатели:

- Разбиране на темата/въпроса, на който е посветено есето.
- Познаване и анализ на философски аргументи за различни позиции по въпроса, като се разграничават предпоставки и заключения.
- Представяне на оригинална лична позиция, която е логически обоснована.
- Познаване и правилно използване на философски понятия, като се посочва смисълът, който се влага в тях и връзката им с темата/въпроса на есето.
- Езикова култура, ясна логическа структура (тези и аргументи) и спазен стандарт за оформяне на текста.